

Tağıyev haqqında xatirələr toplamaq elə də asan deyildi. Sara xanımın müraclət etdiyi adamlar içərisindən danışmaqdan və danışdıqlarının yazıya alınmasından imtina edənlər də çox olmuşdu. Xüsusilə, vaxtı ilə Tağıyevin müəssisələrində işləmiş köhnə bolşeviklər deyirdilər ki, "biz danışmağa qorxuruq, bilmirik Tağıyev haqqında haqiqətləri deməyə partiya icazə verirmi?" Bəzi şəxslər Tağıyev haqqında yaxşı şeylər danışır, lakin onun yazıya alınmasını istəmirdi. DTK, partiya və sovet orqanları məsələdən xəbər tutduqda Tağıyev haqqında xatirələrin yazılması adamları çağırır qorxudur, onlardan öz sözlərini geri götürməyi tələb edirdilər. Sara Sarayeva yazır ki, "mənim işlədiyim atmosfərə çox ağır idi, mən qorxurdum və tələb edirdilər ki, fəhlələrdən xatirələr toplayalım... Dövlət nəzarəti idarəsinin gözetçisi M.Həsənov elə qorxmışdı ki, bir neçə gün sonra məni axtardı və yalvardı ki, onun xatirəsini çıxartm. Qorxurdum ki, onu həbs etsinlər, partiyadan qovsunlar. Biz onunla raykoma getdik. Fikirləşirdim ki, mən orada muddəfə edəcəklər. Bizimlə görüşən təlmatçı ona dedi ki, o, yazdıqlarını geri almalıdır, digər təlmatçı məsləhət gördü ki, yazdıqlarını dəyişsin və əlavələr etsin".

(Əvvəlki ötən sayımızda)

Sara xanım bu xatirələri toplayanda Axundov adına Rus dili və Ədəbiyyatı İnstitutundakı kitabxananın oxu zalında işləyirdi. Onun oxu zalına gələn tələbələrə atası haqqında tez-tez məlumat verməsi, topladığı xatirələri nümayiş etdirməsi, kitabxana fondundan bir sıra kitabları onlara oxumaq üçün verməsi institutun rəhbərliyini narahat etməyə başlamışdı. Rektorluq tərəfindən ona bir neçə dəfə xəbərdarlıq edilmişdi ki, bu işlərlə məşğul olmasın. Hətta qohumları

vasitəsi ilə ona təsir göstərilmişdi ki, Tağıyevin adının bərpası edilməsi ilə bağlı cəhdlərdən əl çəksin. Lakin Sara xanım öz inadından dönmək istəmirdi. Onu qorxutmaq və günahlandırmaq üçün oxu zalından bir neçə kitab oğurlandı. Guya Sara xanım axşam iş vaxtı qurtaranda oxu zalının qapısını bağlamağı unudub və kiməsə qapısı açıq qalan kitabxanadan kitabları oğurlayıb. Bu hadisə 1956-cı ilin sentyabr ayının 15-də baş vermişdi. Həmin gün oxu zalını Sara xanımın birlikdə tərk edən institutun IV kurs tələbələri A.Babaxanova və A.Kazimov, III kurs tələbəsi C. Tağıyeva akt tərtib etdilər ki, sentyabr ayının 14-də iş vaxtı qurtaranda onlar Sara xanımın birlikdə oxu zalını tərk edənlər və onların gözü qarşısında Sara xanım oxu zalının qapısını açarla bağlayıb. (Bu aktın surəti ilə tanış ola bilərsiniz).

1956-cı ilin payızından başlayaraq o, artıq Moskva mətbuatına atası ilə bağlı müraciətlər göndərməyə başlamışdı. İlk belə müraciətə Sara Sarayeva Moskvada nəşr olunan "Partiynaya jizn" (Partiya həyatı) jurnalına göndərmişdi. Jurnalın baş redaktoru Y.Astorjev onun müraciətini arasırdırmaq üçün Azərbaycan KP MK-nin ikinci katibi Dmitri Yakovlevə göndərmişdi. O, xahiş edirdi ki,

müraciətdə qaldırılan məsələlər öyrənilib məktub müəllifinə cavab verilsin. Yakovlev məktubu arasırdırmaq üçün onu Azərbaycan KP MK ya-

də rektorluğun sorğusuna yaləzli məlumat verildi ki, Sara Zeynalovna Sarayeva əsəb psixoloji durumuna görə maddi məsul məsələlərlə

xəli Qurbanova yazdıqları məktubda bunu açıq şəkildə ifadə edirlər. Onlar nevroloji dispanserin müayinə haqqında rəyine toxunduqdan sonra yazırlar ki, "daimi əsəb gərginliyi şəraitində olmaq Sarayevanın kitabxanada işləməsinə imkan vermir, tez-tez o, oxu zalından qeydiyyata aparılmadan kitabları tələbələrə verir və özü də qalaq-qalaq kitabları evə aparır, halbuki oxu zalından kitabların evə verilməsinin qadağan olduğu ona məlumdur. Nəticədə rəhbərlik iki dəfə itən kitabların pulunu onun əmək haqqından tutub. Sara Sarayevada belə mümkün bir ideya baş qaldırıb ki, kapitalist ata-

dən azad edilməsi onun öz işini yerinə yetirə bilməməsi ilə bağlı olmayıb. Əksinə Sarayeva vicdanla işləyib, işin öhdəsindən gəlib, özünü itizəmlə aparıb. Sara xanımın işdən azad edilməsinə baxan komissiyanın üzvü olmuş C.Qəhrəmanov 1972-ci ildə verdiyi arayışda məsələyə daha dəqiq aydınlıq gətirirdi. O, yazırdı: Mirzə Fətəli Axundov adına Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunun dosenti kimi mən Sara Sarayevanın işdən azad edilməsi üçün yadradılan komissiyanın üzvü olmuşam. Onun işdən azad edilməsi qeyri-sağlam siyasi mövzu ilə bağlı idi. Sara Sarayeva atası milyonçu Hacı Zeynalabdin Tağıyevin mütərəqqi və maarifçi fəaliyyətinin qəbul edilməsini irəli sürmüşdü. Məndən başqa komissiyaya Q. Məmmədov, A. Məmmədov, A.Musayev və S. Bağırov daxil idi. (Bu arayışların surətləri ilə tanış ola bilərsiniz).

Beləliklə, rəhbərlik və xüsusi şübhə tərəfindən (yeni DTK) iki dəfə xəbərdarlıq edildikdən sonra o, oxu zalının bağlanması bəhanəsi ilə işdən azad edildi və 243 manat pensiyasının ümidinə qaldı. Baş verənlər Sara xanımın Azərbaycan rəhbərliyinə olan ümidlərini sarsıtdı. Onun fəallığının qarşısını almaq üçün Azərbaycan mətbuatında Tağıyevə qarşı bir sıra məqalələr çap edildi, həmin yazılarda Azərbaycanda qızlar məktəbinin açılmasının Tağıyevlə bağlı olmadığı, Həsənov bəy Zərdəbiyə (Məlikova) aid olduğu təşviq edilməyə başlandı. Azərbaycan KP MK Təbliğat və Təşviqat şöbəsi müdirinin müavini Mixail Okulovun qəbulunda olanda Nəsir İmanquliyev və Nikolay Makeyevin iştirakı ilə Okulov ona dedi ki, Tağıyev sinfi düşməndir. Onda Sara xanım soruşdu: bəs onda I Pyotr, Yuri Dolqoruki, Aleksandr Nevski, Qlinka, Tretyakov, Baxruski və başqaları kim olub?...

Ardı var

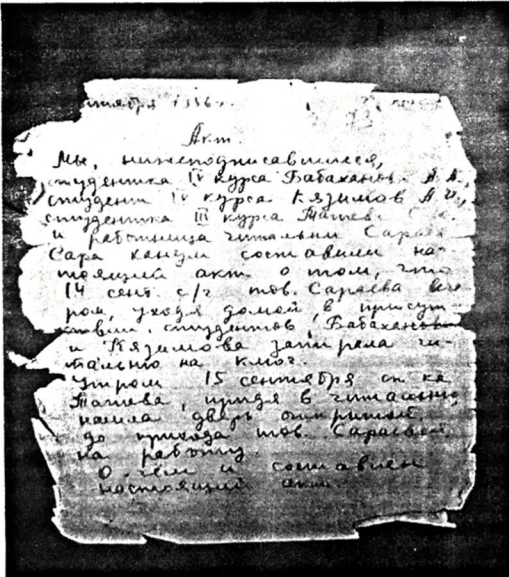
Sara Sarayevanın səksəkəli taleyi

nında partiya tarixi institutunun direktoru Məmməd Sal-

bağlı vəzifələrdə işləyə bilməz. Bu tibbi arayış Sara xa-

sı Hacı Zeynalabdin Tağıyevin adını "maarifpərvər", Azərbaycanın mədəni həyatının "banisi" kimi bərpə etdirdi. Bu ideya daimi olaraq onun düşüncəsinə hakim kəsilib. Sara Sarayeva fəal şəkildə atası, keçmiş milyon Tağıyevin şəxsiyyətə pərəstişini təbliğ etməyə girişib. Dəfələrlə xəbərdarlıq edilməsinə baxmayaraq o, Tağıyevin "maarifpərvər fəaliyyəti" haqqında tələbələr arasında olan çıxışlarına son qoymur. Sara Sarayeva işi qoyur, rəhbərliyin və partiya təşkilatının xəbəri olmadan tələbələri toplayır və ya yoldan keçənlərə Tağıyev haqqında "mühazirə" oxuyur. Sara Sarayeva xəstəliyə görə (II qrup əlil kimi) pensiya alır".

Ancaq 10 il sonra 1968-ci ilin oktyabr ayının 10-da imzaladığı arayışda Qulam Məmmədov etiraf edirdi ki, 1955-1957-ci illərdə institutun kitabxanasının oxu zalının müdiri kimi Sara Sarayeva bütün iş müddətini özünün müsbət tərəflərini göstərərək, işə vicdanlı münasibət bəsləyib, institutun professor-müəllim və tələbələri arasında hörmətə malik olub. 1978-ci ildə imzaladığı arayışda Xarici Dillər İnstitutunun elm və tədris işləri üzrə keçmiş prorektoru etiraf edirdi ki, o, Sara Sarayevin fəaliyyətini yoxlayan komissiyanın tərkibində olub və Sarayevanın tutduğu vəzifə-



man oğlu İsgəndərovun üstünə yazdı.

Sara xanımın Moskvaya, mərkəzi orqanlara məktub və müraciətlər göndərməsi Azərbaycan rəhbərliyini narahat etməyə başlamışdı. Mehzi, bu narahatlığın təzahürü kimi M.F.Axundov adına Rus Dillər İnstitutunun rəhbərliyi 1957-ci il iyunun 17-də onu müayinədən keçmək üçün psixonevroloji dispansərə göndərdi. Ambulator müayinədən sonra iyulun 1-

nımı işdən uzaqlaşdırmaq üçün bir bəhanə idi. Əslində isə onu, XX qurultayın verdiyi imkanlara söykənərək atası Tağıyevin XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan maarifi və mədəniyyəti üçün göstərdiyi xidmətləri üzə çıxarmaq və atasının maarifpərvər adını bərpə etmək üstündə cəzalandırıldı.

Institutun rektor əvəzi Qulam Məmmədov və partiya təşkilatı katibi İ.Müslümov 1957-ci il noyabrın 20-də Şi-



Professor
Cəmil Həsənlı